

Владета Петровић*

Историјски институт
Београд

**ПОВЕЉА ЦАРА СТЕФАНА ДУШАНА ХИЛАНДАРУ
О СЕЛУ КАРБИНЦИМА****

1355, индикта 8, месеца јуна

Сажетак: Тема рада је аутентична повеља цара Стефана Душана којом је цар пресудио спор око села Карбинаца између Манастира Хиландара и царских стражара (вѣдци). Манастиру Хиландару је остао мањи део села Карбинаца. Разграничење између оног што је остало хиландарцима и оног што су задржали царски стражари извршио је штипски кефалија Давид Михајевић.

Кључне речи: црква, Хиландар, Стефан Душан, Карбинци, Штип.

Опис исправе

Данас се оригинална повеља не налази у Хиландарском архиву. Фотографије ове хрисовуље се чувају у колекцији Севстјанова I, Архиву САНУ и Народној библиотеци, док се у Архиву Србије налази снимак на микрофилму. Издање је припремљено на основу фотографије из Архива САНУ (Архив САНУ, Историјска збирка № 8876/3–65).

Најпотпунији опис исправе дао је Александар Соловјев. Повеља је писана на хартији, брзописом. Потпис царев је писан црвеним мастилом, а остали текст је писан црним мастилом. Печата нема, али је Соловјев видео црвени свилени гајтан, везан кроз рупице на дну повеље.

Према А. Соловјеву, који је у Хиландару имао лични увид у ову повељу, она је писана на папиру, док су Владимир Мошин и Душан

---

* Ел. пошта: vladeta.petrovic@iib.ac.rs.

** Рад је настао као резултат истраживања на пројектима Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије *Етногенеза Срба у средњем веку: Упоредна анализа историјско-културног наслеђа, генетичког материјала и предмета материјалне културе са аспекта аналитичке хемије* (ев. бр. ИИИ 47025) и *Насеља и становништво српских земаља у позном средњем веку (14–15. век)*, ев. бр. 177010.

Владета Петровић

Синдик изнели мишљење, на основу снимка повеље, да је она писана на пергаменту.¹

Ранија издања

Т. Флорински, *Аџонскіе акты и фотографическіе снимки съ нихъ в собранія П. И. Севастьянова*, С. Петербургъ 1880, 71–72. Флорински бележи да је у дну стајала белешка: **хрисовул о сели / ...в земл / Брегалница близоу**. Т. Флорински се осврнуо на ову повељу и у свом делу о *Памятники законод. Деятельности Душана*, 1888, 55. Љ. Стојановић, *Споменик СКА III (1890) 56*, даје исправке у читању ове повеље код Флоринског. С. Новаковић, *Законски споменици*, 428–429. В. Корабљев у оквиру *Actes de Chilandar, Actes slaves*, Византијски временник 19 (1915) Приложение 1, № 47, 519–520. Нотира белешку: **Хрисовул о сели негде има брегалница брегалница близоу реке**. А. Соловјев, *Бъци у Душановој повељи г. 1355*, ПЈКИФ 6–2 (1926) 184–190, издање повеље на основу оригинала.

Опис документа су дали: Л. Славева – В. Мошин, *Српски грамоти*, № 48, 141–142 и Д. Сидник, *Српска средњовековна акта*, № 38, 46.

Текст повеље*

+ Има хртѣник и повелѣва ц(а)р(ь)с(т)вѣ ми да к вѣдомо всакомѣ како придѣ игѣмень в'сеч(ь)ст(ь)ни с(вѣ)тогорски Б(огороди)це |2| хиландарске Дороѣи и съ стар'ци и говори ц(а)р(ь)с(т)в(ѣ) ми ѡ селѣ зем'ли Кар'вин'чкои како к има |3| цр(ь)к(ѡ)вѣ ѣ хрисовѣли а съги к не дрѣже. И съпрѣше се зъ бѣци ц(а)р(ь)с(т)вѣ ми пред[ь] мноми ѡ сѣ на тои |4| зи зем'ли Кар'вин'чкои и ц(а)р(ь)с(т)в(ѡ) ми въ то врѣме не вѣрѣте нигде дати бѣцемъ да се прѣселѣ и |5| послахъ кѣфалию щип'скога Давида Михоквикиа игѣмена и стар'це и тези бѣце да с кра|б|га вѣтешѣ цр(ь)кви и ѣтъкме. И пришѣ Давидъ сповед[ь] ц(а)р(ь)с(т)вѣ ми како кс(т)ъ мегю ними ѣтък'м|7|иль и вѣтесали землю кѣде ми сповед Давидъ. И сказа почын'ше вѣд[ь] Тарахин'ць пѣтемъ до Рад|8|н'ске мегкѣ и вѣд[ь] Радан'ске мегкѣ до Кознач'ке мегкѣ и вѣд[ь] цр'квѣ древенѣ вѣ Атанасиѣ па|9|ки на Мирашевѣ пробои, прѣко на Брѣгал'ницѣ и паки

¹ Л. Славева – В. Мошин, *Српски грамоти*, № 48, 141–142. Д. Сидник, *Српска средњовековна акта*, № 38, 46.

* Редакција издања и превод: Т. Суботин-Голубовић.

Повеља цара Стефана Душана Хиландару о селу Карбинцима

wt8да 8з' Брегал'ниц8 како 8пада Ко|10|зиачтица 8 Бр'егал'ниц8 и пос-ред[ь] реке Кознач'ке до мекѣ Козьгач'ке. И ц(а)р(ь)с(т)в(о) ми т8дези к8|11|де ми спов(е)де к8де кс(ть) Давидъ ш'ними 8тък'миль и wd[ь]тесаль и 8мегиль записа и 8тврѣди да |12| кс(ть) тази зем'ла цр(ь)к(о)вна Прѣч(и)стѣ Б(огороди)це хилан'дарске 8 хрисовдль до д'ни и до веки како инѣ мето|13|хик и села кога с8 wd[ь] искони wd хтиторь 8 хрисовдлий' цр(ь)к(о)вна. Такожде и стльпове по wнои |14| странѣ wd[ь] Об'ча Пола цо тежи цр(ь)к(о)вѣ да има и тежи, а за них ник'то да не има печали. И такози |15| в'се сик записа и 8тврѣди ц(а)р(ь)с(т)в(о) ми цр(ь)кви: т8зи землю и стльповѣ тако кон' сега ни бѣдць ни ин' |16| ник'то лобо, ни малъ ни великъ да не има печали, да се не заденѣ ни-кд'номъ злбомъ ни за цоw, |17| тък'мо свободно да си ю има цр(ь)к(о)вѣ Прѣч(и)ста Б(огороди)ца хилан'дар'ска до д(ь)ни и до веки непотък'но|18|вен'но никимъ. И сикга записаниа и 8тврѣждениа ц(а)р(ь)с(т)ва ми никто да не прѣч8к. Кто ли за|19|бави и потвори да се распе и накаже како повелѣва законикъ ц(а)р(ь)с(т)в(а) ми .+

+ СТ(Е)ФАН(Ь) ВЪ Х(РИ)С(Т)Я Б(О)ГЯ БЛАГОВѢРНИ ЦАР(Ь) СР(Ь)БЛЯМ(Ь) И ГРКСМ(Ь)

И сик извѣстно и златопечатноѣ слово записа се и 8тврѣди въ лѣто .СѢЗГ ин'дикта .и. мѣ с(е)ца июнѣ.

Превод

+ Има вољу и заповеда Царство ми: свакоме да је на знање да је до-шао игуман свечасне светогорске Богородице хиландарске Доротеј са старцима, те да је говорио Царству ми о селу земље карбиначке – да га црква има у хрисовуљи али да га сада не држе. И расправљали су се преда мном чувари Царства ми који живе на тој земљи карбиничкој. И како у то време не нађе Царство ми где би дало чуварима да се преселе, послах кефалију штиског Давида Михојевића, игумана и старце и оне чуваре да на ободу отешу од цркве и омеђе. И пошто је дошао, исприча Давид Царству ми како је међу њима одредио међу и куда су отесали. И рече Давид да су почели од Тарахинца путем до Раданске међе, и од Раданске међе до Козјачке међе, и од дрвене цркве од Атанасија поно-во на Мирашев пробој, преко на Брегалницу и посред реке Козјачке до међе Козјачке. И туда куда ми је Давид казао да је с њима одмерио и отесао и омеђио, записа Царство ми и утврди да та земља буде црквена

Владета Петровић

пречистој Богородици Хиландарској у хрисовуљ (уписана) до дана и до века, као и друге метохије и села који су од ктитора од искона у хрисовуљама црквени. Такође и стлпове по оној страни од Овчег поља што црква обрађује – да их има и обрађује и да их нико не дира. И тако записа све ово и утврди Царство ми цркви: ту земљу и стлпове како због овога ни чувар нити било ко други, ни мали ни велики да се не бави, и да се не меша никаквом злбом ни за шта, него да је слободно има црква пречиста Богородица Хиландарска до дана и до века ни од кога не узнемирено. И овај запис и потврду Царства ми нико да не пречује. Ако ли ко узнемири и поквари – да се распе и да се казни како заповеда Законик Царства ми.

+ СТЕФАН У ХРИСТА БОГА БЛАГОВЕРНИ ЦАР СРБИМА И ГРЦИМА

И ово славно и златопечатно слово записа се и утврди године 6863. индикта осмог, јуна месеца

Дипломатичке особености

Повеља почиње и завршава симболичком инвокацијом у виду знака крста.² Потом следи промулгација *Има вољу и заповеда Царство ми: свакоме да је на знање.*³ Затим следи петиција (интервенција) у којој стоји да је хиландарски игуман Дортеј са старцима дошао да моли цара да реши спор око *села земље карбиначке*. У експозицији игуман Дортеј наводи да имају у хрисовуљи село Карбинце уписано као свој посед. Међутим, цар Душан како сам признаје, очигледно не оспорава валидност хиландарских доказа, *у то време не нађе Царство ми где би дало чуварима да се преселе*. Село Карбиници је према подацима из хрисовуљи цара Душана из 1348. године уистину припадало Хиландару.⁴ Не знамо када је цар Душан у периоду између 1348–1355. године доделио село царским стражарима. Можемо само изнети претпоставку да се то није десило много пре издавања ове повеље.

---

² С. Станојевић, *Инвокација*, Глас СКА 90 (1912) 68–113.

³ С. Станојевић, *Промулгација*, Глас САН 94 (1914) 260.

⁴ М. Живојиновић, *Властелинство манастира Хиландара према хрисовуљи цара душана из 1348. године*, Осам векова Хиландара, Београд 200, 44. За ранији период видети В. Петровић, *Две хрисовуље краља Стефана Душана којима потврђује Хрелине прилоге манастиру Хиландару у Штипу и Струмици*, ССА 13 (2014) 3–32, са старијом литературом.

Повеља цара Стефана Душана Хиландару о селу Карбинцима

У диспозицији цар је пресудио да се само један део села остави Хиландарцима, док је остатак остао у поседу *царских чувара*. Целокупним пословима око утврђивања међа између манастира Хиландара и стражара руководио је штипски кефалија Давид Михојевић. Утврђене међе хиландарског умањеног поседа цар је наредио да се унесу у ову повељу. М. Благојевић је истакао специфичност овог случаја јер се у спору не помињу ни старинци, ни сведоци, а уз то је и цар судија. Закључено је да они нису били потребни јер је цар као ктитор Хиландара имао и одређена права да управља манастирским приходима. Штипском кефалији поверен је најважнији посао јер му је по јурисдикцији припадало село Карбиници.⁵

Санкција је занимљива и у њој се прекршиоцу прети *Ако ли ко узнемири и поквари – да се распе и да се казни како зповеда Законик Царства ми*.⁶ Слична санкција постоји и у простагми цара Стефана Душана из (1349–1353) године,⁷ као и у разрешници рачуна за Мароја Гучетића.⁸ Претње казном и расапом *по Законнику Царства* садрже и две повеље цара Уроша издате 24. априла 1357. године.⁹

Есхатокол садржи потпис владара и датум. Потпис на повељи је *Стефан у Христа благоверни цар Србима и Грцима* уобичајен за цара Стефана Душана.¹⁰ Датум је тачан и садржи годину, индикт и месец. Још је Флорински тврдио да је ова повеља последња Душанова повеља са тачним датумом.¹¹

Питање аутентичности акта. По свим, како спољашњим, тако и унутрашњим особеностима, ова повеља не изазива никакву сумњу. Стога можемо извести закључак да фотографија коју смо користили за издање ове повеље, представља сведочанство о оригиналном акту или препису повеље која садржи аутентичне и веродостојне податке.

⁵ М. Благојевић, *Спорови око средњовековних међа*, 7–28, 17–18.

⁶ С. Станојевић, *Санкција*, Глас СКА 100 (1922) 46.

⁷ С. Ћирковић, *Хрељин поклон Хиландару*, ЗРВИ 21 (1982) 117. И. Коматина, *Повеља цара Стефана Душана Хиландару*, ССА 13 (2014) 210, 212.

⁸ Д. Јечменица, *Повеља цара Стефана Душана за Дубровчанина Мароја Гучетића*, ССА 12 (2013) 67–78. Разрешница је издата 5. децембра 1355. године.

⁹ Повеља о трговини са са Дубровчанима; видети Љ. Стојановић, *Повеље и писма*, I/1, 92. Повеља Светој Богородици Синајској; видети С. Новаковић, *Законски споемници*, 713. О примерима који потврђују да се Душанов законик примењивао видети Ђ. Бубало, *Душанов законик*, 23–24.

¹⁰ С. Станојевић, *Потпис*, Глас СКА 106 (1923) 41; М. Динић, *Српска владарска тиула*, 10. Љ. Максимовић, *Српска царска тиула*, Глас САНУ 384 (1998) 182–184.

¹¹ Т. Флорински, *Памјатници законод. деятельности Душана*, Киев 1888, 55.

Питање које је највише заокупљало пажњу истраживача јесте ко су *чувара царства ми* (**бьци ц(а)р(ь)с(т)ва ми**)? А. Соловјев је сматрао да се под овим термином ради о чуварима града, слободним сељацима, који су имали дужност да чувају штипску кулу.¹² М. Благојевић је сматрао да су **бьци** градски стражари Штипа, који су имали поседе у атару села Карбинаца.¹³ Доцније, М. Благојевић у њима види једну посебну врсту царевих стражара, који су могли да врше стражарску службу и на неком другом месту.¹⁴ Ђ. Бубало истиче могућност да су *бьци* „стражари, чувари на царевом двору, у царевом окружењу“ и да представљају *професионалну групу непосредно потчињену цару*.¹⁵

Просопографски подаци

Доротеј, 13 (ред у изворнику) – игуман хиландарски, објашњаван у ССА 3 (2004) 97–98.

Давид Михајевић, 5, 6, 11 – кефалија штипски, једини податак о овом кефалији налази се у овој повељи.

Важнији појмови и установе

У претходним свескама *Старог српског архива* већ су објашњавани појмови и установе: **игуман**, 1, 5 (редови у изворнику); **китор**, 13; **ступ**, 13, 15; **међа**, 6, 8, 10; **метох**, 12–13; **кефалија**, 5.

Бьци, 3, 4, 5 (редови у изворнику) – царски чувари.

Литература: А. Соловјев, *Бьци у Душановој повељи г. 1355*, 184–190.

Топографски подаци

Карбинци, 2, 4 (редови у изворнику) – данас истоимено село, североисточно од Штипа.

Тархинци, 7 – данас село Таринци, североисточно од Штипа

Раданска међа, 7, 8 – међа са селом Раданом (данас Радање), североисточно од Штипа.

Козјачка међа, 8, 10 – међа са селом Козјак, североисточно од Штипа.

---

¹² А. Соловјев, *Бьци у Душановој повељи г. 1355*, 188–189.

¹³ М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, 257.

¹⁴ М. Благојевић, *Спорови око средњовековних међа*, 17–18.

¹⁵ Ђ. Бубало, *Још једном о термину б'ци*, ПКЈИФ 1–4 (2004) 143–154, 154.

Повеља цара Стефана Душана Хиландару о селу Карбинцима

Мирашев пробој, 9 – неубицирано.

Брегалница, 9, 10 – река, највећа лева притока Вардара.

Козјачка река, 10 – река, лева притока Брегалнице.

Овче поље, 14 – котлина у централном делу данашње БЈР Македоније, северозападно до Штипа и Карбинаца.

Vladeta Petrović
Institute of History
Belgrade

**THE CHARTER OF EMPEROR STEPHAN DUŠAN TO THE
MONASTERY OF HILANDAR REGARDING THE VILLAGE KARBINCI**
June 1355, Indiction VIII

Summary

The paper discusses the charter of Emperor Stefan Dušan that solved the dispute between the monastery Hilandar and imperial guards (БЪДЦИ) over the village Karbinci. Both external as well as internal features of the Charter do not dispute the validity of its content. Therefore, we can conclude that the photos we used for the edition of this Charter represent the evidence of the original act or of the transcription of the original one, with the authentic and credible information.

The charter delivered the verdict that only one part of the village was to be granted to the monastery, while the rest was to remain in the possession of the imperial guards. Hilandar monastery was granted the smaller part of the village Karbinci. Demarcation between these two parts of the village conducted David Mihojević, a kephalia of Štip.

Key words: church, Hilandar, Stefan Dušan, Karbinci, Štip.